

NAZOČNOST MARULIĆEVIH KNJIGA U POLJSKIM KNJIŽNICAMA

Małgorzata Kryska

UDK: 821.163.42.091 (497-5:438)
821.163.42-05 Marulić, M.
Izvorni znanstveni rad

Małgorzata Kryska
Karolkowa 61
W a r s z a w a

Recepcija latinskih djela Marka Marulića na prostorima negdašnje Republike Dvaju Naroda predstavljala je do danas svojevrsnu bjelinu na zemljopisnoj karti utjecaja koje je imalo stvaralaštvo splitskog humanista. Koliko dosad znamo, osim nekih spomena u tekstovima poznatog baroknog propovjednika Piotra Skarge,¹ nema nikakve druge naznake o aktivnoj recepciji Marulićeva stvaralaštva u Poljskoj. Čini se, dakle, da se upravo upoznavanjem primjeraka sačuvanih u poljskim zbirkama opseg utjecaja Marulićevih djela može proširiti na potpuno nove prostore.

Zainteresiranost poljskih znanstvenika za stvaralaštvo splitskog humanista, nažalost, praktično se svodi samo na radove Joanne Rapacke. Napomene o Maruliću možemo ipak naći u znanstvenim obradama koje se tiču povijesti knjige u Poljskoj, a njegovo prezime nije nepoznato proučavateljima starih zbirki. Postoje ipak samo napomene koje bilježe nazočnost nekih primjeraka Marulićevih djela u danoj zbirci i najčešće se svode na odrednice »dalmatinski« ili čak »talijanski« humanist.

---

¹ Prezime Marulić javlja se dvaput u najnovijem djelu iz komparatistike talijanskog polonista: A. Ceccherelli, *Od Surlusa do Skargii. Studium porównawcze o »Żywotach świętych«*, Izabelin 2004. O relaciji Marulić – Skarga trebao se pojaviti članak J. Ślasko g, u zborniku *Italia-Slavia tra Quattro e Cinquecento: Marko Marulić umanista croato nel contesto storico-letterario dell'Italia e di Padova*. [U međuvremenu se taj članak pojavio u spomenutom zborniku (uredila Luciana Borsetto, Edizioni dell' Orso, Alessandria 2004), pod naslovom »Marko Marulić, l'Italia e la Polonia (prospettive per una ricerca)«, str. 125-138. *Op. ur.*]

Čini se tako da će prvi korak koji će legitimirati recepciju Marulića u Poljskoj biti pitanje prisutnosti tiskanih djela splitskog humanista u poljskim zbirka. U uvodu ipak želim naznačiti da su informacije u ovom izlaganju samo skica koja govori o materijalnoj prisutnosti Marulićevih djela u poljskim knjižnicama. Ta skica ne pretendira čak ni na površan opis recepcije njegova stvaralaštva jer je rezultat istraživanja tek dviju poljskih zbirki, onih iz Krakówa i Varšave.

Važan zadatak u proučavanju starih Marulićevih djela pronađenih u poljskim knjižnicama bio je istražiti njihovu provenijenciju. A svrha toga istraživanja nije samo utvrditi tko su bili vlasnici knjiga, nego i prepoznati utjecaj knjige u društvu.

Premda istraživanja provenijencije u poljskim zbirka imaju više nego stoljetnu tradiciju, ipak ostaju uvijek u sferi deziderata – realizirana su u prvom redu u vezi s poljskim knjigama, ostavljajući po strani strana izdanja u koja treba ubrojiti u većinu Marulićevih primjeraka.

Pokušaj da se izradi zemljovid Marulićeve nazočnosti u poljskim krajevima nailazi na velike poteškoće. Prije svega teško je odrediti o kojem se broju sačuvanih primjeraka radi, uzimajući u obzir burnu povijest poljskih knjižnica, svakovrsne zaključke o sudbini povijesnih zbirki i povijesti samostanskih knjižnica, sekularizaciju redova, pa taj broj treba iznijeti s velikim oprezom. Pritom se pokazuje da osim provenijencijske metode mogu biti korisna i pomoćna arhivska istraživanja. Sjetimo se i toga da knjiga koja je često čitana i upotrebljavana najčešće nije preživjela, a ona koja je izdržala kušnje vremena ostala je spašena najčešće na skrovitu mjestu, daleko od mogućih čitatelja.

Krakovska sveučilišna knjižnica,² kao i krakovske samostanske knjižnice najstarijih redova (franjevaca, dominikanaca i bernardinaca), u kojima je sačuvan najveći broj Marulićevih knjiga (čak 26), imaju relativno neprekinutu povijest, nasuprot Sveučilišnoj knjižnici u Varšavi, Wrocławu ili Nacionalnoj biblioteci, kojih su zbirke složene od preuzetih (često slučajno i djelomice) u 19. stoljeću privatnih i samostanskih zbirki. Jagiellonska knjižnica svjedoči o davnim čitateljima, njihovu ukusu, erudiciji i modi koja je na njih utjecala. Neka je vrst rekonstrukcije karaktera čitalačke publike npr. rad Szelińske *Biblioteki profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV i na początkach XVI wieku* (Knjižnice profesora Krakovskog sveučilišta u 15. i na početku 16. stoljeća).

Fond Akademijine knjižnice formira se u isto vrijeme s Akademijom (Akademija je osnovana 1364, a obnovljena 1400. godine) od školskih udžbenika, djela klasičnih pisaca i filozofa, od pravne, teološke i prirodno-matematičke literature. Biblioteke Akademije (podjednako *Collegium Maius* kao i *Collegium Minus*) nastaju prije svega zahvaljujući donacijama mecena, profesora i učenika. Od 1559. g. biblioteka raspolaže vlastitim sredstvima za kupnju knjiga.

---

² Vidi: H. B a r y c z, *Historja Biblioteki Jagiellońskiej w epoce humanizmu*, Kraków 1935. J. Zathej, A. Lewicka-Kawińska, L. Hajdukiewicz, *Historia Biblioteki Jagiellońskiej (1364-1775)*, t.1, Kraków 1966.

* * *

Prema središnjem katalogu Nacionalne knjižnice u Varšavi, u dvadeset pet poljskih knjižnica čuva se 79 primjeraka Marulićevih knjiga,³ 29 *Evandelistara*, 31 *Institucije* i, odvojeno brojeći, 12 primjeraka *Opera omnia*, po jedan francuskog i njemačkog prijevoda *Institucije*, dva primjerka talijanskog, te tri *Parabola*.

Dominiraju sjeverna izdanja, najviše ih dolazi iz Kölna (33), zatim izdanja iz Antwerpena, sedam iz Basela i pet iz Venecije. Najstarije je mletačko izdanje *Institucije* iz 1506 godine,⁴ a najmlađa knjiga potječe iz 1686, čuvena *Palaestra Christianarum virtutum*. Oslanjajući se na fond poljskih knjižnica, pitamo se tko je u 16. 17. a i u 18. stoljeću mogao biti čitatelj Marulićevih djela u Poljskoj.

Čini se, dakle, da se pojava Marulićevih tekstova u poljskoj kulturi 16. stoljeća događa preko prvih sjevernih izdanja i pripada vremenu potvrđivanja renesanse u poljskoj književnosti, u razdoblju djelatnosti prve generacije zrelih poljsko-latinskih pjesnika (oko 1510. i 1543), isto vrijeme zanimanja za religijska pitanja i probleme oko obnove Crkve, nove teologije i biblijskog humanizma, te konačno za velikih crkvenih podjela.⁵

Među zainteresiranima za novosti humanizma, koji nisu bili ravnodušni prema pitanjima crkvene obnove, treba tražiti potencijalne čitaoce Marulićevih djela. Promjene koje nastaju očito su u sferi crkvene hijerarhije i među profesorima Akademije te na kraljevskom dvoru.

Poneki sukob tradicionalizma i novih struja može se zamijetiti na Sveučilištu upravo u zbirkama knjiga tadašnjih Akademijinih profesora. Lomljenje skolastičkih kanona, koje se događa polako, ne donosi neke velike promjene u broju i odnosima, osim što su češće prisutna djela s nekoga drugog znanstvenog područja. Dominiraju uglavnom teološki naslovi. Mijenja se ipak karakter zbirke – to su sada polemička djela, diskusije s koncepcijama reformacije.

U te knjige možemo ubrojiti i baselsko izdanje *Institucije* iz 1513. godine. U Krakovu se nalaze tri primjerka tog izdanja, »varšavski« je porijeklom također iz Krakova, a u Nacionalnoj knjižnici našao se tek 1947. godine. Poznajemo identitet dvojice vlasnika, profesora krakovske Akademije Marcina Biema i krakovskog biskupa i potkancelara Piotra Tomickog. O prvoj fazi Marulićeve recepcije u Krakovu također mogu svjedočiti dva konkretna primjerka *Evandelistara* – izdanje iz Kölna 1532, vlasništvo profesora Akademije Walentina iz Rawe, te baselsko iz 1519 koje je pripadalo krakovskom propovjedniku biskupu Janu Leopolityju.

³ Nažalost, nisam uspjela sve primjerke potvrditi zato što imala priliku pogledati samo 27 primjeraka.

⁴ Treba spomenuti da je to izdanje, kao i izdanje *Quinquaginta parabola*, sačuvano u Nacionalnoj knjižnici. Oba izdanja imala su jednog uglavnom nepoznatog vlasnika, te su došla u Varšavu iz Kalinjingrada.

⁵ Vidi: J. P e l c, *Europejskość i polskość literatury naszego renesansu*, Warszawa 1984, str. 129.

Vlasnik prvog spomenutog tiska *Institucije*, kako kaže potpis na naslovnoj stranici, Marcin Biem z Olkusza (1470-1540), bio je jedan od istaknutih astronoma u krakovskoj sredini u prvoj polovici 16. stoljeća. Najvjerojatnije kao prvi vlasnik tog primjerka platio ga je 20 groša (usporedbe radi tri dijela *Sume teologije* Tome Akvinskog stajala su Biema 60 groša).⁶ Marcin Biem imao je temeljitu teološku naobrazbu. Započeo je akademsku karijeru u 15. stoljeću i cijelu znanstvenu i pedagošku djelatnost (od stjecanja magisterija 1491. do smrti 1540) posvetio je predanu radu na Krakovskom sveučilištu.

Dok je obavljao raznovrsne funkcije na Sveučilištu, isticao se po strogosti u duhu stare tradicije, pomoću koje je pokušao svladati neoblikovanu studentsku braću. Naročito je zapamćen po tome što je ostavio iza sebe nezavršeno djelo o reformi kalendara iz 1516. godine te zbirku teološko-filozofskih i astronomskih knjiga. Djelomično sačuvana knjižnica tog znanstvenika svjedoči o promjenama koje se odigravaju na Sveučilištu: posjedovao je nekoliko Erazmovih izdanja, kao i nekolicine talijanskih humanista, a među te vjesnike novoga može ući i djelo Marka Marulića.

Marcin iz Olkusza kao teolog svojom zbirkom knjiga dobro ilustrira suvremeni interes za religijsku problematiku: dio njegove knjižnice čine polemičke i doktrinalne knjige katoličke obnove. Osim toga, sakupio je mnogo reformacijskih izdanja u koje je Biem, do kraja vjeran Rimu, unosio posebnu bilješku na naslovnoj stranici kako da bi upozorio neupućena čitatelja da u rukama ima heretičko djelo. Živu zainteresiranost za aktualne probleme, toliko karakterističnu za atmosferu tog perioda i te generacije koja pokušava slijediti više religijske nego filološke novosti što dolaze sa Zapada, moguće je iščitavati iz osobnih tragova koje je Marcin Biem ostavio u svojim knjigama. Podcrtavanja i poneke bilješke nalaze se i na stranicama *Institucije*.

Još značajnije tragove čitanja nosi primjerak kölnskog izdanja *Evanđelistara* iz 1532. godine, kojega je vlasnik bio Valenty iz Rave (?-1558). Po njegovoj želji to je izdanje dobilo nove korice, o čemu svjedoči knjigovežni superexlibris na zadnjem uvezu, gdje stoji: Valentinus Rava 1540 (u usporedbi s pravim superexlibrisom, taj je napravljen pomoću knjigoveških alata, a ne žiga izrađenog po narudžbi). Taj profesor Krakovskog sveučilišta bio je s njim povezan od 1522. godine. Postao je dekan 1541, a u godini svoje smrti 1558. doktor teologije. Zanimljivo je da su sačuvani arhivski materijali koji posvjedočuju da je Valenty iz Rave posuđivao nekoliko puta knjige iz zbirke Marcina Biema. Možda je upravo od profesora Biema prvi put čuo za Marulićeve knjige?

Drugi primjerak *Institucije* iz 1513. godine, čiji je vlasnik poznat, ukrašen je pravim superexlibrisom koji predstavlja grb Piotra Tomickoga. Za razliku od drugih njegovih superexlibrisa, sastoji se samo od grba i nedostaje mu oznaka biskupske časti, te se može zaključiti da je uključen u zbirku Tomickoga prije 1524. godine, kad je on zasjeo na stolicu krakovske biskupije.

⁶ Vidi: W. S z e l i ń s k a, *Biblioteka profesorów...*, op. cit., str. 240.

Taj primjerak možemo tretirati više kao dokaz bibliofilskog ukusa biskupa, nego kao stvarno zanimanje za Marulićevo djelo, jer je praktično bez ikakve bilješke i tragova čitanja. O porijeklu svjedoči donacijski potpis: u skladu s oporukom Tomickoga, poslije njegove smrti religijski je dio njegove zbirke predan teološkom odsjeku Sveučilišta, gdje je *Institucija* vjerojatno dočekala Drugi svjetski rat.⁷ Kao što se često događa s privatnim zbirkama koje su priključene većim knjižnicama, taj se primjerak nije koristio kao druge knjige koje su prelazile iz ruke u ruku. Ipak, čak iako je ta *Institucija* samo izraz kolekcionarske navike Tomickoga, osoba toga biskupa mecene previše je značajna a da ga ne bismo spomenuli u krugu mogućih čitatelja. Osim toga, nezamislivo je da bi u to doba, kada su knjige sakupljali bogati, puke biskupove bibliofilske navike prevladale nad svjesnim izborom... Sigurno je postojao netko tko je preporučio tu knjigu ili je možda samo prezime poznatog baselskog tiskara bilo dovoljno za zainteresiranost.

Tomicki je studirao u Krakovu, a titulu doktora prava stekao je u Bologni. Karijeru je započeo uz patronat poznanjskog biskupa Jana Lubrańskog (1456-1520), bivšeg kraljevskog tajnika i diplomata. Od 1507. godine bio je povezan s kraljevskim dvorom Žigmunda I, 1510. postaje kraljevski tajnik, a 1515. potkancelar. Kraljevska kancelarija može Tomickom zahvaliti za važne reforme u načinu organiziranja, tako da je jedna od najvećih arhivskih zbirki dokumenata iz 16. stoljeća poznata pod naslovom *Acta Tomicianae*.

Od svojega prvog zaštitnika Tomicki je prije svega naučio mecenatske djelatnosti, a osim toga dijelio je s njim i sklonost humanističkoj učenosti. Tomicki je vrlo brzo, već od 1510. godine, započeo djelovati kao mecena na dvoru i Sveučilištu. Među važnim osobama za koje se brinuo bio je njegov rođak, biskup i pjesnik Andrzej Krzycki (1481-1537), tajnik kraljice Barbare a poslije kraljice Bone, koji je bio dvorski pjesnik, te Jan Dantyszek (1485-1548), pjesnik više sklon moralističkoj problematici, dugogodišnji diplomat koji je sa svojih putovanja donosio Tomickom humanističke novosti.

Oba pjesnika i Tomicki sudjeluju u životu tadašnje humanističke Europe, pažljivo slijede Erazma Roterdamskog i oslušuju njegov glas (s njim sva trojica korespondiraju). Njihovo stvaralaštvo dobro predstavlja supostojanje i pronicanje dviju struja koje su dominirale u tadašnjem svijetu: humanističko-renesansne, koja je nasljedovala antičke tradicije, te humanističke pod većim utjecajem kršćanske vjere. Svaki je od njih izabrao jedan od tih putova.

Kao zaštitnik sveučilišta Tomicki pokušava spriječiti njegovo propadanje zbog sukoba i nesporazuma. Prva polovica 16. stoljeća ipak je razdoblje kada sveučilište ostaje u sjeni drugih renesansnih sredina, kao što su kraljevski dvor ili manji biskupski dvorovi (među njima i dvor Tomickoga) koji su središta recepcije nove struje i stila.

---

⁷ Vjerojatno je, zahvaljavući poznatoj provenijenciji i osobi vlasnika, taj primjerak u vrijeme ratnoga kaosa privukao pažnju jednog od znalaca povijesti poljske književnosti – Juliana Krzyżanowskog, koji ga je zaštitio, a 1947. godine darovao Nacionalnoj biblioteci.

Posljednji vlasnik neke Marulićeve knjige (ovaj put *Evanđelistara* iz 1519. godine) u kojem prepoznajemo poznatu osobu onog vremena jest Jan Leopolda (1482-1535), magister atrium, dekan odsjeka, doktor teologije, prije svega slavni propovjednik u krakovskoj katedrali. On je jedan od prvih predstavnika nove teologije oslonjene na egzegezu Svetoga pisma, koji je bio u bliskim odnosima s krakovskim erazmovskim krugom.⁸

Leopolda je javno izlagao na erazmovski način, komentirajući i tumačeći Bibliju, a od 1526. godine, odlukom biskupa Tomickoga, postaje jedan od propovjednika krakovske katedrale na Wawelu. Ugled koji se stjecao na toj funkciji bio je značajan, i katedralne su propovjednike drugi nastojali dosegnuti. Propovijedi su Leopoldi donijele popularnost i priznanje publike. Uživao je golemo poštovanje, a među mnoštvom ondašnjih propovjednika ostao je zapamćen po skromnosti i evangelističkoj jednostavnosti i dobio je simpatije i kritički nastrojenih promatrača. Nakon smrti izrečene su o njemu mnoge pohvale koje ne treba shvatiti samo konvencionalno humanistički, što je tada bilo uobičajeno. Za života mu je tiskana zbirka pripovijesti o Kristovim stradanjima *Vivificae passionis Iesu Christi historica explanatio* (1531, 1537, 1538). Kao Marcin Biem i biskup Tomicki, svoje je knjige oporučio Akademiji.

Manje više svi poznati vlasnici Marulićevih spisa u Krakovu prve polovice 16. stoljeća entuzijasti su humanističke kulture koji su uključeni u probleme tadašnje Crkve i teologije, premda su predstavnici različitih sredina: tradicionalnije sveučilišne sredine i humanističke povezane s kraljevskim dvorom (Tomicki i Leopolda).

Iako izneseni podatci ne zaključuju pitanje prisutnosti Marulićevih knjiga u ondašnjem literarnom životu, već sada se sa sigurnošću može reći da Kraków treba staviti na popis Marulovih gradova u Europi.

* * *

Prisutnost Marulićevih djela u Poljskoj u vrijeme religijske rasprave oko obnove te u krajnjem rješenju pobune, pri čemu se konačno do 1550. godine oblikovalo pet prostorno različitih reformatorskih centara, treba također povezati s anonimnim primateljima, to jest čitateljima iz katoličke utvrde. Vrhunsko razdoblje popularnosti Marulićevih djela u Europi, koje započinje tiskanjem *Evanđelistara* u Kölnu 1529. godine, nalazi odraz i u poljskim zbirkama, gdje izdanja iz Kölna čine više od trećine svih sačuvanih primjeraka.

Književnost reformacije, kako se zna, vrlo brzo se počinje koristiti medijem narodnog jezika – katekizmi, kanconijeri, propovijedi, prijevodi iz Novog zavjeta rasipaju se kao iz roga izobilja. Katolička crkva i njezini branitelji počinju se koristiti narodnim jezikom tek u pedesetim godinama (a to je zamisao potpuno

---

⁸ Vidi: W. W o l n y, *Kaznodziejstwo katedralne w Krakowie na tle środowiska (1520-1584)*, U: *Cracovie Litterarum. Kultura umysłowa i literacka Krakowa i Małopolski w dobie Renesansu*, Kraków 1991, str. 294-297.

realizirana tek u šezdesetima). Do tog vremena trajno obvezatan ostaje latinski, a osoba na čelu katoličke akcije, Stanislaw Hozjusz, autor djela *Confessio fidei catholicae Christianae* (1558) – djela slavnog u pozitivnom i negativnom smislu u cijeloj Europi – nepokolebljivo brani prvenstvo podjednako katoličke vjere kao i latinskog jezika. Dakle, sve do pod kraj tog perioda mogući čitatelj Marulića uzima u ruke njegova djela s osjećajem sigurnosti pod okriljem ortodoksije.

Sljedeću vremensku granicu recepcije Marulićevih spisa simbolično možemo vidjeti u 1577. godini, kad je poljska crkva na sinodu u Piotrków Trybunalski primila odluke Tridentskog koncila. Preporučene reforme ostavile su snažan trag u razvoju knjižnica i kolekcionarstva među biskupima i u nižem kleru. Naredbe o prikupljanju knjiga u samostanima i školama ili kolegijima donijele su praktične rezultate (naime, po naredbi spomenutog Hozjusza, započeo je 1564. godine svoju djelatnost u Poljskoj red isusovaca istodobno otvarajući nove knjižnice).

Povijesne posttridentske zbirke, podjednako svećenika kao i svjetovnjaka (u prvoj polovici 17. stoljeća popularne postaju kućne knjižnice) tvore vrlo zanimljive i ponekad dragocjene kolekcije. Najčešće, ipak – ako se uopće uspije pročitati prezime vlasnika ili rekonstruirati provenijencija knjige – te osobe ostaju anonimne. Iz jedne takve privatne kolekcije vjerojatno potječe primjerak *Institucije* izdane 1541. u Kölnu; njezin vlasnik, o kojem se ništa bliže ne zna, neki Grzegorz Jan Zdziewowski, imao je zbirku knjiga koju je ostavio krakovskoj Akademiji, a koja se upravo istražuje. Idući pak za tim primjerkom moguće je lepezi Marulićevih čitatelja pribrojiti isto tako anonimne sitne plemiće koji su u tišini svojih dvorova nerijetko i sami iskušavali svoje snage u svjetovnoj i religijskoj poeziji.

* * *

Upravo među primateljima protureformacijske religiozne književnosti, kako među autorima tako i među ideolozima, mogu se zamisliti čitatelji Marulićgmh tekstova – a dobar primjer za to može biti spomenuti Piotr Skarga.

Većina sačuvanih primjeraka izdanih nakon Tridentskog koncila, koji se nalaze u Jagiellonskoj, Nacionalnoj i Varšavskoj knjižnici, osim što nose tragove sljedećih vlasnika, koje je teško identificirati, potječu iz samostanske knjižnice – npr. iz knjižnice krakovskih augustinaca, joanita iz Miechowa, cistercita iz Sulejowa, te dominikanaca iz Krakova i Poznania. Lako se može zamisliti da su to bile posmrtno donacije ili da su dospjeli u njihove redove s vlasnicima.

Sve ove knjige nose veoma brojne tragove čitanja – podcrtane retke, bilješke i komentare. Karakteristično je da bilješke čitatelja najčešće imaju funkciju dodatnih znakova koji olakšavaju čitanje knjige – brojna su podcrtavanja u indeksima, a dva primjerka *Institucije* imaju na marginama ponovljena imena predstavljenih svetaca. U jednom pak od primjeraka netko je dio izgubljenog indeksa dopunio svojeručno – je li to bilo zbog brige oko oštećene knjige ili potrebe za gledanje i provjeravanje u indeksu, to se ne zna. Najkasnije bilješke među pregledanim primjercima potječu iz 1757. godine od nepoznatog fratra Ludovika Jaśniewicza, koji je osim znakova vlasništva ostavio u knjizi male crteže. Izdanja

koja se poslije najčešće sreću potječu iz Antwerpena: posrijedi su *Opera omnia*, koja je izdao Martinus Nutius 1601. godine (sačuvalo se 12 primjeraka).

Čini se, dakle, da bi duhovnici u Poljskoj 17. i 18. stoljeća mogli biti najvjerniji čitatelji Marulićevih tekstova. Ipak, za proučavanje stvarne Marulićeve prisutnosti u samostanskim knjižnicama, a pogotovo njegove popularnosti, trebalo bi doći do arhivskih materijala kao i ostataka stare zbirke, koji se sada nalaze u Uppsali, Petersburgu, Beču i Berlinu.

Posebno je važno pitanje koje se tiče moguće transmisije Marulićevih tekstova na poljske i litvanske zemlje preko Isusovaca – opet je primjer Piotra Skarge vrlo poticajan. Taj najpoznatiji propovjednik svoga vremena cijeli je život bio povezan s isusovcima i bio je osnivač Isusovačkog kolegija u Vilniusu. Znajući povijest veza *Institucije* i tog reda, može se očekivati da je ta knjiga i za poljske isusovce bila važna.

Ovim očekivanjima suprotstavlja se sudbina isusovačkog reda u poljskim zemljama – još prije ukidanja reda 1773. godine, poljsko-švedski ratovi u 17. stoljeću snažno su utjecali na njegov opstanak. Od arhiva i knjižnica koje su bile u toku ratova ukinute i odnošene u Švedsku, najbrojnije su bile isusovačke. Treba imati na umu da te konfiskacije nisu služile samo obogaćivanju osvajača Šveda, nego su u isto vrijeme bile usmjerene protiv djelovanja protureformacije, dakle isusovaca, koji su bili neprijateljska snaga protestantskoj politici tadašnje Švedske.

Zbog toga se značajnim čini da je samo jedan primjerak knjiga koje sam vidjela nosio oznaku isusovačkoga kolegija. Tek posizanje u sačuvane indekse izgubljenih samostanskih zbirki iz sjeverne i istočne Poljske te iz litvanskih zemalja moglo bi dopuniti tu sliku.

I ovaj prvi uvid u nazočnost Marulićevih djela u Poljskoj potvrđuje da se i na tom prostoru čitalo Marulića. Pokušavajući odrediti glavne razloge tog zanimanja za *Institucije* i *Evandelistar* može se reći kako su vjerojatno poslužili u religijskim diskusijama početkom 16. stoljeća. Poslije su pak, kao zbirka egzempla, našle svoje mjesto u brojnim samostanskim knjižnicama. Napokon, čini se da je osim recepcije u Poljskoj potrebno također postaviti pitanja o Maruliću na litvanskom prostoru i u bivšim istočnim zemljama koje su dugo sudjelovale u kulturnom životu Republike Dvaju Naroda.

KNJIŽNICA	GRAD	NASLOV	MJESTO IZDANJA	GODINA	BROJ PRIMJERAKA
1. XX. Czartoryskich	Kraków	<i>Evangelistar</i>	Antverpiae	1601	2
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1529	2
2. Uniwersytet Wrocławski	Wrocław	<i>Der Catolische...</i>	Köln	1568	7
		<i>Institucija</i>	Basilea	1513	
		<i>Institucija</i>	Coloniae	1530	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1532	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1541	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1556	
		<i>Quinquaginta par. Venetiis</i>	Venetiis	1517	
3. Uniwersytet Warszawskie	Warszawa	<i>Institucija</i>	Solingen	1540	9
		<i>Institucija</i>	Antverpiae	1577	
		<i>Institucija</i>	Antverpiae	1593	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1556	
		<i>Evangelistar</i>	???	?	
		<i>Les vies, faits...</i>	Paris	1587	
			Antverpiae	1601	
		<i>Opera omnia</i>	Coloniae	1609	
		<i>Institucija</i>	Coloniae	1686	
4. Biblioteka Śląska		<i>Opera di ...</i>	Venetia	1580	1
5. Biblioteka Studium OO. Dominikanów	Kraków	<i>Institucija</i>	Basilea	1513	3
		<i>Institucija</i>	Antverpiae	1593	
		<i>Institucija</i>	Coloniae	1609	
6. Seminarium Wyższego Metropolitalnego Duchownego	Warszawa	<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1529	4
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1532	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1556	
		<i>Opera omnia</i>	Antverpiae	1601	
7. Przemyskiego Seminarium	Przemyśl	<i>Opera omnia</i>	Antverpiae	1601	1
8. Prowincji OO. Bernardynów	Kraków	<i>Institucija (2)</i>	Basilea	1513	10
		<i>Quinquaginta Parabolae...</i>	Venetiis	1517	
		<i>Evangelistar (3)</i>	Coloniae	1529	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1532	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1541	
		<i>Institucija</i>	Antverpiae	1593	
		<i>Institucija</i>	???	???	
9. PAN w Gdańsku	Gdańsk	<i>Institucija</i>	Coloniae	1609	1
10. Ossolineum	Wrocław	<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1529	3
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1532	
		<i>Institucija</i>	Antverpiae	1593	
11. WBP Opole	Opole	<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1532	1
12. OO. Franciszkański-Reformantów	Kraków	<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1529	2
		<i>Opera omnia</i>	Antverpiae	1601	

13. Biblioteka Narodowa	Warszawa	<i>Institucija</i>	Venetiis	1505	4
		<i>Institucija</i>	Basilea	1513	
		<i>Quinquaginta par.</i>	Venetiis	1517	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1541	
14. Miejska w Bydgoszcz	Bydgoszcz	<i>Opera omnia</i>	Antverpiae	1601	1
15. Seminarium Lubelskiego	Lublin	<i>Evangelistar</i>	???	???	7
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1529	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1532	
		<i>Institucija</i>	Salingen	1540	
		<i>Institucija</i>	Antverpiae	1577	
		<i>Institucija</i>	Antverpiae	1593	
		<i>Opera omnia</i>	Antverpiae	1601	
16. Miejska w Lublinie	Lublin	<i>Opera omnia</i>	Antverpiae	1601	2
		<i>Institucija</i>	Antverpiae	1593	
17. Lubelskich Marianów	Lublin	<i>Institucija</i>	Antverpiae	1593	2
		<i>Institucija</i>	Coloniae	1609	
18. Jagiellońska	Kraków	<i>Institucija</i>	Basilea	1513	10
		<i>Evangelistar</i>	Basilea	1519	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1529	
		<i>Institucija</i>	Coloniae	1530	
		<i>Institucija</i>	Coloniae	1531	
		<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1532	
		<i>Evangelistar</i>	Fiorenza	1571	
		<i>Opera omnia (2)</i>	Antverpiae	1601	
		<i>Institucija</i>	Coloniae	1609	
19. Główna UMK	Toruń	<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1532	1
20. Fr. Fr. Min. Capuccinorum	Warszawa	<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1532	1
21.	Cieszyn	<i>Sechs Bücher...</i>	Dilingen	1614	1
22. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego	Lublin	<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1529	1
23. Ref. P	Jarosław	<i>Institucija</i>	Antverpiae	1593	1
24. Pelplińskie Semi.	Pelplin	<i>Evangelistar</i>	Basilea	1519	1
25.	Łowicz	<i>Evangelistar</i>	Coloniae	1529	1

Małgorzata Kryska

MARULIĆ'S BOOKS IN POLISH LIBRARIES

The first step towards a study of the reception of Marulić in Poland should be the question of the presence and provenance of Marulić's printed works in Polish collections. This article puts forwards the results of research in two Polish collections, those in Krakow and in Warsaw.

Krakow University Library, and other Krakow monastic libraries belonging to the oldest orders, where the greatest number of Marulić's works has been collected (as many as 16) have a relatively uninterrupted history, unlike those from the other libraries (university libraries in Warsaw and Wroclaw and the national library), whose collections are composed of works taken over from private and monastic collections in the 19th century. The holdings of the Academy's library started to be formed at the same time as the Academy itself (1364) and were created thanks to the generosity of patrons and professors and pupils; in this manner Marulić's works also entered the libraries. The Jagiellonian Library is able to give a more complete record of the readers of old, of their taste, erudition or the fashions that affected them.

According to the central catalogue of the National Library in Warsaw, twenty-five Polish libraries hold 79 specimens of Marulić's books: 29 copies of the *Evangelistary*, 31 of the *De Institutione*, and, counted separately, 12 copies of *Opera Omnia*, as well as one copy each of a French and a German translation of the *De Institutione* and two copies of an Italian translation, and three copies of *Parabola*.

Northern editions prevail – most of them from Cologne (33), then editions from Antwerp, seven from Basle and five from Venice. The oldest book is the *Institutione* of Venice of 1506, and the youngest is from 1686 – a celebrated *Palaestra Christianarum virtutum*.

The appearance of Marulić's texts in Polish culture in the 16th century occurred via these northern editions and belong to the time in which the Renaissance was being endorsed in Polish literature, that is, the period of activity of the first generation of completely mature Polish-Latinist poets (about 1510 and 1543), at the same time the period of religious issues and problems about the Reformation, the new theology and Biblical Humanism, and finally the time of the great Church schisms.

It is precisely among readers interested in the new departures of Humanism, people who were also not indifferent to the revival of the Church, that potential readers of Marulić should be looked for. The changes that occurred are manifested in the sphere of the church hierarchy as well as among the professors of the Academy and at the royal court.